

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 35

БЕОГРАД, 27. АВГУСТ 1938.

ГОДИНА X

Садржај:

Беоћинска фабрика цемента а. д. у Беоћину
„Кроација“ творница портландцемента д. д., Загреб
»Семент« а. д. — Београд

БЕОЋИНСКА ФАБРИКА СЕМЕНТА А. Д. У БЕОЋИНУ

Имали смо већ прилику да нагласимо да је привредна депресија имала врло неповолjno дејство на цементну индустрију. Потрошња цемента се је била сrozала на neverovatно низак ниво. Врло знатно био је и пад цена. С обзиrom на огромни производни капацитет домаћих фабрика цемента, прилике у нашој цементној индустрији биле су, много теже него у већем броју других земаља. Наше далматинске фабрике цемента трпеle су и усleд сметњи на које је nailазio извоз, па су се поцеле интензивније бавити и продајом у унутрашњости земље. Time је још и погоршана неповолjna ситуација фабрика из савско-дунавског рејона. Иначе, положај Беоћинске фабрике цемента, која је далеко најважнија у том рејону, био је доста тежак и пре опште привредне кризе.

Пре свetskог рата она је снабдевала цементом и готово целу бишћу Угарску, а врло знатан је био и njen извоз у балканске државе и Турску. После ослобођења остало јој је само домаће тржиште, јер је свака држава favorizovala своју сопствену цементну индустрију. Док је Беоћинска фабрика цемента од 1906 до 1914 године успевала да продаје стално око 32.000 вaгона цемента годишње, dotle је она у најповољнијим послератним годинама, у 1928 и 1929, уочи кризе могла да производи само око 16.000 вaгона годишње, искоришћујући на тај начин свој производни капацитет са око 50%. После 1929 прилике су се, због познатих узрока, све до претпрошле године стално погоршавале. У 1935 г. Беоћинска фабрика цемента није могла да искористи ни пуну једну четвртину свог капацитета.

У току последње две године stanje се поправља. Međутим, tempo којим се врши ово поправљање је прилично спор, тако да о некој повољној конјунктури у нашој индустрији цемента нема још ни говора. У свом последњем пословном извештају управа Беоћинске фабрике цемента напомиње, поред осталог, да се за првих 5 месеци 1938, у сравњењу са претходном годином, опет приметило извесно smanjenje испорука у njenом подручју. Према томе изгледа да је очекивано даље оживљење изостало. За то има више узрока. Пре свега, пројектовани нови јавни радови нису издани благовремено. Огромну препреку за jači развитак грађевинске делатности и за већу потрошњу цемента претставља и сувише велика државна трошарина на цемент. Najзад, од великог значаја је и чињеница, да се код нас још увек чека и на решење bankарске кризе, која траје пуних седам година. Због nestašice хипотекарних и грађевинских кредита осетно зајинје и приватна грађевинска делатност.

Државна хипотекарна банка даје само мало таквих кредита приватницима, а приватни новчани заводи и штедионице, с обзиrom на потребу одржавања своје ликвидности, такође нису у станју да дају хипотекарне и грађевинске кредите. Изводено јавних радова, чак и онда када би се вршило и у већем обиму, него што је данас случај, не би могло да претставља довољну замену за снажни развитак приватне грађевинске делатности,

који би се mogao са сигурношћу остварити, када би се индустрији и приватницима пружила могућност да доду до потребних средњероћних и дугороћних кредита, као што су их имали, на пример, пре свetskог рата. С обзиrom на то требало би чим пре предузети потребне мере које би мogle да буду ефикасна подлога за пословање хипотекарним кредитима. То је, додуше, врло сложен, али није и nerešljiv проблем. Једну од првих мера у том правцу требало би да претставља коначно ликвидирање наше bankарске кризе и стварање услова за jači развитак приватних новчаних завода. Затим се мора створити и могућност за развитак тржишта хипотекарним založницама и индустријским обезвницама. Треба да се створе и предуслови који ће нам у том погледу обезбедити сарадњу страног капитала, јер се без тога не може раћунати на пун успех у земљи релативно сиромашној сопственим капиталом.

У току 1937 Беоћинској фабрици цемента је пошло за руком да своје испоруке повећа за око 35% према онима из 1936. Упркос томе njen производни капацитет био је и прошле године искоришћен само са 45%. Продају цемента у земљи вршила је и у 1937 фирма »Семент а. д.« као картелна организација, и то без повишавања продајних цена. Иначе, због покушљања погонског материјала и знатног пораста надница и социјалних дажбина трошкови производње су показивали тенденцију пораста. Međутим, благодарећи с једне стране уштеди на трошковима дистрибуције и сређивању продајних, кредитних и подвозних прилика, које је остварено путем картелне организације, а с друге стране, захваљујући повећаним испорукaма и даљем рационализовању техничког погона, фабрика је у 1937 постигла ипак повољнији пословни резултат него у претходној години.

Биланси Беоћинске фабрике цемента за последње четри године овaко изгледају:

Активa	у хиљадама динара			
	1934	1935	1936	1937
Фабрика и nameштај	93.881	94.102	94.576	95.546
Роба и материјал	13.862	15.150	13.642	13.027
Дуžници	42.045	41.272	47.620	57.995
Готовина	5.305	3.581	3.161	1.270
Хартије од вред.	19.921	18.839	18.961	20.102
Вредност пенз. ф.	9.048	10.036	10.511	11.630
Полог hart. од вредн.	4.534	2.840	1.265	2.630
Пасива				
Главница	40.500	40.500	40.500	40.500
Резервни фонд	5.500	5.700	5.800	5.950
Spec. rez. фонд	3.198	3.198	3.198	3.198
Rez. фонд ефеката	879	879	879	879
Фонд valorизације	10.066	10.066	10.066	10.066
Пореска резерва	250	250	250	250
Amortizacionи фонд	50.488	54.847	59.000	65.655
Сопствена средства	110.881	115.440	119.693	126.498
Пензциони фонд чин.	9.048	10.036	10.511	11.630

Dobrotvorni fondovi	—	—	1.080	1.550
Poverioci	57.081	49.816	48.241	44.825
Razna pasiva	2.475	2.043	918	1.940
Nepodign. dividenda	47	1.455	2.790	5.820
Polog. h. od vredn.	4.534	2.840	1.265	2.630
Čista dobit	4.530	4.189	5.237	7.306
Zbir bilansa	188.596	185.820	189.736	202.200

Rashodi

Plate, trošk i soc. ter.	6.498	6.418	5.492	6.401
Amortizacija	4.788	4.347	4.150	6.655
Otpis dubioza	32	82	319	62
Porezi i takse	2.043	2.442	5.048	4.421
Trošarina (deo fabr.)	—	5.893	7.298	9.867
Čista dobit	4.530	4.189	5.237	7.306

Prihodi

Proizvodnja	15.347	19.424	23.807	31.812
Kamata i razni prih.	2.340	2.002	2.271	2.775
Izuzeto iz rezerve	—	1.800	1.324	—
Prenos dobiti	203	145	142	125
Zbir prih. ili rash.	17.890	23.372	27.544	34.712
Dividenda	8%	8%	10%	14%

Krajem 1937 zbir bilansa je rekordan sa 202,2 mil. din. Povećanje prema prethodnoj godini iznosi 12,5 mil. Najglavniju promenu u aktivni pretstavlja porast dužnika sa 47,6 mil. u 1936 na skoro 58 mil. u prošloj godini. To je posledica povećanja prodaje cementa za oko 35% u odnosu na prethodnu godinu. Zalihe su za 600 hilj. manje i bilansirane su sa 13 mil. Gotovina je takode manja i iznosi 1,27 mil. prema 3,16 mil. din. u 1936. Sve ostale pozicije u aktivni su povećane: investicije za 1 mil., na 95,5 mil. din.; vrednosti penzionog fonda za 1,12 mil., na 11,6 mil.; polog hartija od vrednosti za 1,36 mil., na 2,63 mil. i sopstvene hartije od vrednosti za 1,14 mil., na 20,1 mil. din. Preko računa hartija od vrednosti knjiže se i učešća u mnogobrojnim preduzećima koja pripadaju koncernu Beočinske fabrike cementa, ali se u njenom portfelju sigurno nalaze i razni državni papiri. S obzirom na to smatramo da je prošlogodišnje povećanje bilansne vrednosti hartija od vrednosti izazvano u prvom redu porastom kursa. Oko 10% cele aktive otpada na sopstvene hartije od vrednosti, 7,1% na polog hartija od vrednosti i vrednosti penzionog fonda, 7% na zalihe i gotovinu, 28,7% (prema 25% u 1936) na dužnike i 47,2% (prema 50% u 1936) na investicije. Smanjenje procenta koji se odnosi na investicije i povećanje onog koji se odnosi na dužnike ukazuju takode na bolje iskorišćenje proizvodnog kapaciteta.

Uprkos povećanju zbira bilansa i obrtnog kapitala fabrike, poverioci su i prošle godine pokazivali tendenciju opadanja. Oni iznose 44,8 mil. prema 48,2 mil. u prethodnoj i 57 mil. u 1934 g. Sve ostale pozicije u pasivi ostale su nepromenjene ili su povećane. Ukupna sopstvena sredstva, zajedno sa fondom amortizacije, ali bez čistog dobitka, bilansirana su sa 126,5 mil. prema 119,7 mil. u 1936. Dakle, povećana su za 6,8 mil. (od čega otpada 150 hilj. na dotaciju rezervnom fondu iz dobiti za 1936 i 6,65 mil. na povećanje fondova amortizacije). Sopstvena sredstva prema ukupnim tuđim sredstvima stoje po prilici kao 2 prema 1. Ona pokrivaju ne samo sve investicije, nego i znatan deo obrtnog kapitala u užem smislu. U tome se i ogleda velika finansijska snaga Beočinske fabrike cementa.

Čista dobit iznosi 7,3 mil. Ako se uzme u obzir da sopstvena sredstva uložena u fabriku iznose oko 126,5 mil., vidi se da je to sasvim skromno ukamačenje. S obzirom na prošlogodišnji porast isporuka, dobit bi morala da bude znatno veća. Medutim, izdaci za porez, takse i deo trošarine koji snosi sama fabrika dostižu iznos od 14,3 mil. Ako tome dodamo i deo trošarine koji snose sami potrošači, videćemo da je ovde država imala skoro tri i po puta više nego akcionari.

Na osnovu podataka o plaćenju trošarine vidi se da je u toku 1937 prodato 13.156,76 vagona cementa (prema 9.730,66 u prethodnoj i 7.857,33 vagona u 1935 godini). Bruto prihodi od proizvodnje iskazani su sa 31,8 miliona. Na ime dela trošarine koji snosi fabrika izdato je oko 31% tog iznosa, za poreze i takse 13,9%, za plate, troškove i socijalne terete 20,1%, dok je za amortizaciju i otpis dubioza upotrebljeno 21,1%, a kao čista dobit ostalo je 13,9% ukupnog prihoda proizvodnje. To znači da je prosečna čista zarada po kvintalu prodanog cementa iznosila 3,35 dinara prema 1,56 dinara u prethodnoj godini. Ovo povećanje čiste zarade po kvintalu je u prvom redu posledica uštede na troškovima distribucije.

Od čiste dobiti upotrebljeno je 5,67 mil. za dividendu, 718 hilj. za tantijemu, 250 hilj. za rezervni, 45 hilj. za amortizacioni i 350 hilj. za penzioni fond, i najzad 150 hilj. za razne socijalne ustanove. Ostatak od 123 hilj. din. prenet je na novi račun.

U upravi su g. g.: Miloš Savčić (pretsednik), d-r Aurel Egri (potpretsednik), Damjan Branković, Geza Kovač, d-r Vlada T. Marković, d-r Emil Opler, Đorđe baron Orenštajn, Josif baron Rajačić, Kosta L. Timotijević, Dezider Šomod i Julije Jon. Članovi nadzornog odbora su g. g.: Milan Francuski, d-r Alfred Gardonj, d-r Elemer Gelert, Mihajlo Gutman, Lazar Sladeković, inž. Jovan Petrović i Franja Šlezinger.

„КРОАЦИЈА” ТВОРНИЦА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА Д. Д. ЗАГРЕБ

У свом пословном извештају за прошлу годину управа „Кроације”, творнице портландцемента д. д., Загреб, констатује да је побољшање општих привредних прилика, које се осетило већ у току 1936, имало за последицу даље оживљење грађевинске делатности. У вези с тим порасла је и прошле године потрошња цемента у земљи. Тиме је и „Кроацији” била пружена могућност да повиси своју продукцију и да постигне знатно повољнији пословни резултат него у току неколико претходних година. Управа и овом приликом напомиње, да највећу сметњу за даље побољшање прилика претставља државна трошарина на цемент.

На пословање „Кроације” имао је, сигурно, повољан утицај и престанак безобзирне конкуренције међу нашим фабрикама цемента. Због конкуренције далматинских, а неки пут и словеначких фабрика, па чак и фабрика из Србије, које су свој цемент доносиле на њено подручје, и „Кроација” је раније била приморана да један део своје производње упућује у удаљенија места. Данас су за поједине произвођаче одређени стални рејони, тако да су готово код свих фабрика транспортни трошкови смањени. Благодареди картелној организацији фабрике су у стању да остваре знатне уштеде и код осталих трошкова дистрибуције. Иначе, у погледу транспортних трошкова, који код цемента играју врло важну улогу, положај „Кроације” је готово идеалан. Њена фабрика лежи у непосредној близини једног великог и необично напредног града, у Потсуседу који је удаљен од Загреба само десетак километара. За снабдевање Загреба цементом „Кроација” се, због тога, може служити и камионима, који знатно олакшавају и појевтињују транспорт.

Положај „Кроације” биће убудуће још повољнији. Ми смо већ приликом вршења анализе њеног биланса за 1936 годину (бр. 47 од 20 новембра 1937) споменули, да је донета одлука да се њена фабрика прошири и модернизује. У ствари, она подиже сада једну сасвим нову творницу. Тиме ће се не само повисити производни капацитет, него ће се осетно снизити и производни трошкови. С подизањем нове потпуно реконструисане творнице отпочело се је већ у јуну 1937. Нове машине су већ стигле, а грађевински део и монтажа се такође довршавају, тако да нова фабрика треба ових дана да буде пуштена и у погон. Већи

део за то потребних новчаних средстава прибављен је повишењем главнице са 7 на 14 милиона. У вези с тим издато је 35.000 нових акција од по 200 динара.

Повишење главнице дошло је до изражаја већ у завршним рачунима за прошлу годину. То се може рећи и у погледу једног дела трошкова за подизање нове фабрике. Ево завршних рачуна „Кроације“ за 1937 и три претходне године:

Актива	1934	1935	1936	1937
	у хиљадама динара			
Инвестиције	17.072	17.521	17.623	18.219
Нова творница	—	—	—	9.144
Инвентар	391	376	366	425
Роба и материјал	2.818	2.802	2.408	3.203
Дужници	3.947	9.295	14.081	11.573
Ефекти	379	345	427	410
Готовина	10.673	5.837	4.153	5.853
Пасива				
Главница	7.000	7.000	7.000	14.000
Резервни фонд	1.270	1.280	1.280	1.350
Фонд валоризације	1.750	1.750	1.750	1.750
Резерва за обнову	250	250	250	250
Фонд амортизације	10.243	10.797	11.737	11.695
Фонд аморт. врећа	25	25	25	25
Збир сопств. сред.	20.538	21.102	22.042	30.070
Пензиони фонд	646	699	712	338
Повериоци	13.308	13.671	14.573	14.328
Разна пасива	267	692	706	1.680
Чиста добит	522	12	1.025	1.911
Збир биланса	35.281	36.176	39.058	48.827
Расходи				
Упр. трошкови и плате	2.069	2.164	2.232	2.863
Порези	2.242	3.784	5.273	4.927
Одржавање кућа	—	138	107	182
Отпис намештаја	59	38	36	51
Фонд амортизације	493	497	940	958
Губ. на курсу ефеката	6	—	13	—
Чиста добит	522	12	1.025	1.911
Приходи				
Пренос добити	10	9	12	54
Од производње	5.071	6.252	9.140	10.267
Камати	52	59	181	280
Од кућа	256	314	293	291
Збир прих. или расх.	5.391	6.634	9.626	10.892

Обртни капитал фабрике повећан је прошле године за непуних 10 милиона и достигао је рекордну висину од 48,8 милиона. Од тога отпада скоро 32 милиона на укупна сопствена средства и чисти добитак и 16,8 мил. на укупна туђа средства. Као што је већ споменуто, главница је у току прошле године повећана са 7 на 14 милиона. За 958 хиљ. повећан је и фонд амортизације, а за 70 хиљ. дин. законски резервни фонд фабрике. Најзад, у 1937 је и чисти добитак био за око 850 хиљ. дин. већи него у претходној години. Код туђих средстава није било значајнијих промена. Једино „разна пасива“ показује и даље тенденцију пораста и крајем 1937 исказана је са 1,68 милиона према 706 хиљ. дин. у 1936.

Инвестиције су крајем 1936 биле билансиране са 17,6 мил. У току прошле године повећане су за 600 хиљ. дин., на 18,2 мил. Међутим, ова позиција не обухвата трошкове за градњу нове творнице, пошто су они исказани засебно, и то са 9,14 мил. Према томе укупне инвестиције износе преко 27 мил. Пораст инвестиција биће и у текућој години врло знатан, јер крајем 1937 главни део послова око проширења и реконструкције фабрике није био још ни издалека завршен. Иначе, у активни видимо да су крајем 1937 и залихе биле за 800 хиљ. дин. веће него у 1936, а готовина је била такође за равно 1,7 милиона већа и износила је 5,85 мил. Дужници су за око 2,5 мил. мањи него у 1936 и износили

се 11,57 милиона. То је још увек знатно више него у 1935, 1934 или у ранијим годинама. Иначе, смањивање дужника је и разумљиво с обзиром на чињеницу да се сада врше тако обимне нове инвестиције.

Пораст бруто прихода од производње је опет нешто успорен. Док су они из 1936 били за 46,2% већи него у 1935, дотле су прошлогодишњи приходи од производње били само за 12,3% већи од оних из 1936 и износили су 10 мил. 267 хиљ. дин. Повећање продаје цемента било је ипак знатније. Међутим, то није могло да дође потпуно до изражаја, јер су продајне цене остале непромењене, а погонски трошкови, наднице и социјални терети показивали су изразиту тенденцију пораста. Пошто се фабрика „Кроација“ налази у непосредној близини Загреба, она може да рачуна, као што је већ споменуто, са нижим трошковима за транспорт цемента, али с друге стране мора да плаћа знатно веће наднице. Управни трошкови и плате показују такође повећање од 631 хиљ., на 2,86 мил. дин. Порези су, додуше, за 346 хиљ. мањи него у 1936, али су још увек врло велики. У прошлој години они су износили 4,92 мил. То значи да је на порезе отишло око 46% укупног бруто прихода, односно за 265% више него што је предузећу остало као чиста добит. Амортизација је прилично скромна. Од нове творнице није описано ништа, а од старих инвестиција просечно само 5%. У годинама привредне депресије проценат амортизације био је и нижи и ретко када је прелазио стопу од 2,5%.

Од чисте добити употребљено је за дивиденду 1,4 милиона, за тантијему 185 хиљ., за повећање резервног фонда 150 хиљ., за пензиони фонд 100 хиљ., а остатак од 76 хиљ. дин. пренет је на нови рачун.

У управном одбору налазе се господа: Миливој Црнадак (претседник), д-р Аурел Егри (потпретседник), Самуел Д. Александер, инж. Карл Ј. Бауда, Карло Коронели, д-р Елемер Гелерт, Јулије Јон, д-р Феликс Мандл, Ђуро Оренштајн, д-р Бранко Пливерић, Дезидер Шомођи и Ђуро Улман. Чланови надзорног одбора су г. г.: д-р Перослав Паскијевић, Фрањо Шлезингер, Александер Унгар и инж. Рудолф Врбанић.

»CEMENT« А. Д. — БЕОГРАД

Karteli su kod nas stavljeni pod državnu kontrolu. Sadržina ugovora o kartelu mora se saopštiti nadzornoj vlasti, koja ispituje njegovu opravdanost i vrši registraciju. Karteli protivni interesima narodne privrede i narodnog blagostanja ili oni koji se protive kojem drugom javnom interesu ne mogu se ni registrovati. To isto važi i u pogledu kartelnih ugovora koji sadrže klauzule neopravdane s obzirom na troškove proizvodnje i uobičajenu građansku odnosno trgovačku dobit. Kada je to tako, postaju upravo nerazumljiva još uvek dosta česta sumnjičenja uredno prijavljenih i registrovanih kartela.

I protiv kartela naše cementne industrije iznošena su najrazličitija sumnjičenja: da je povisio cene, da zatvara postojeće fabrike cementa i da svesno ograničava proizvodnju, da namerno koči građevinsku delatnost u zemlji, da onemogućuje savremeno zidanje potrebnih zgrada, da određuje različite cene za razna mesta itd. Međutim, ni za jednu od ovih optužbi ne navode se stvarni dokazi ni konkretni podaci. Verujemo da se neće moći ni navesti, jer »Cement« а. д., kartelna organizacija naše cementne industrije, ima sasvim drukčije ciljeve. Pre svega treba napomenuti da ovaj kartel nije ni osnovan radi povišenja cena. Niti je povišenja fabričkih cena bilo, niti je postojala namera da se ono izvrši. Uostalom, takvo povišenje cena ne bi se moglo ni ostvariti, jer su cene cementa pre četiri godini od strane vlasti maksimirane.

Prilikom stvaranja kartela cementa mislilo se u prvom redu na racionalizaciju prodajnih, podvoznih i kreditnih prilika, dakle na momente koji su neobično važni i sa na-

cionalno-ekonomskog gledišta. Najglavniji cilj sporazuma zaključenog među našim cementnim fabrikama leži u racionalnijem snabdevanju tržišta s obzirom na geografski i tarifni položaj pojedinih fabrika; zatim je bila potrebna i međusobna kreditna zaštita, koja treba da oteža izigravanje fabrika od strane nesavesnih kupaca. Kao što se vidi, »Cement« a. d. nema za zadatak da povisi cene, nego da smanji troškove distribucije, a po mogućnosti i prodajne cene.

Visoke cene cementa su štetne i za cementnu industriju, jer one smanjuju tražnju. Cementnim fabrikama, koje imaju ogroman neiskorišćeni kapacitet, nije sigurno prijatno kad vide da se umesto cementa upotrebljava drugi građevinski materijal. Njima nije nepoznato da bi se pri nižim cenama, s obzirom na veliku elastičnost tražnje, i naša potrošnja cementa za kratko vreme mogla udvostručiti. A to bi za industriju cementa značilo ogromno smanjenje fiksnih troškova po jedinici proizvodnje i znatno poboljšanje rentabilneta. Prema tome, interes cementne industrije nije u suprotnosti s interesom građevinske delatnosti, kao što se to često tendenciozno tvrdi. Naprotiv, sniženje cena dalo bi snažan impuls i cementnoj industriji i građevinskoj delatnosti. Zbog toga bi cementna industrija rado snizila prodajnu cenu, kada bi joj to s obzirom na stanje proizvodnih troškova bilo moguće.

Sasvim je proizvoljna i tvrdnja da kartel cementa svesno ograničava proizvodnju. Nestašica cementa ne postoji, niti je kod nas ikada postojala. Naprotiv, gotovo sve fabrike imaju, pored redovnih, i znatne rezervne zalihe. Tačno je, doduše, da su u godinama krize neke fabrike bile primorane da obustave rad (kao, na primer, one u Zidanom Mostu, u Omišu, u Mojstrani i u Rajji). To je posledica teških prilika pod kojima je cementna industrija bila primorana da radi. Kada je odnos između proizvodnih troškova i prodajnih cena takav, da se može raditi samo s gubitkom, onda ne preostaje ništa drugo nego da se nerentabilni rad napusti ili, ako je to moguće, da se preduzmu mere za ponovno stvaranje poremećene ravnoteže bilansa, to jest da se povise prodajne cene ili da se smanje proizvodni troškovi. O povišenju prodajnih cena nije moglo biti ni govora, a smanjenje proizvodnih troškova ne bi se moglo ostvariti bez ulaganja znatnog iznosa novog kapitala. Međutim, s obzirom na današnje prilike, za odnosna preduzeća, to bi bila sasvim promašena ili bar vrlo rizična investicija.

Naime, proizvodni kapacitet naše cementne industrije iznosi preko 2 miliona tona godišnje, a godišnja potrošnja cementa u zemlji poslednjih godina nije dostigla prosečno ni 400 hilj. tona. Prosečni godišnji izvoz ne iznosi takođe više od 400 hilj. tona (u toku 1936 izvezli smo 303 hilj. tona, a u prošloj godini čak samo 200 hilj. tona). To znači da naša cementna industrija ni u najpovoljnijem slučaju nije mogla da iskoristi ni 40% svog ogromnog kapaciteta. Cementne fabrike su, s obzrom na to, vrlo dugo vodile između sebe najoštriju konkurenciju, koja je srozala prodajne cene i izbacila iz proizvodnog procesa preduzeća koja su radila s većim režijskim troškovima. Fabrike koje su nadživile pomenutu borbu bile su, u interesu svog daljeg postojanja, primorane da i dalje smanjuju svoje troškove proizvodnje i prodaje. Njihov kartel takođe služi tome cilju.

Cement je, zaista, skup. Ali se za to ne može bacati krivica na cementnu industriju i na njen kartel, jer je njegova skupoća u prvom redu posledica prohibitivne trošarine na cement i drugih opterećenja. Državna trošarina iznosi 1500 dinara po vagonu, na ime opštinske trošarine, poreza na poslovni promet i raznih taksa mora se platiti najmanje daljih 500 dinara. Zatim dolaze troškovi pakovanja, podvoza i istovara, koji su takođe vrlo znatni, a pri većim udaljenostima pretstavljaju često i preko 100% same vrednosti fabrikata franko fabrika. Cene franko fabrika su umerene. Ako ih ne oseća potrošač, zato je kriva činjenica da se cement na putu

od fabrike do potrošača znatno poskupljuje usled visokih dažbina i prevoznih troškova.

»Cement« a. d. je osnovan 30 marta 1936. Pored centrale u Beogradu, postoje i ekspoziture u Zagrebu, Ljubljani i Splitu.

Račun izravnanja

Aktiva	1936	1937
	u hiljadama dinara	
Gotovina i banke	2.031	2.686
Zaliha	574	—
Dužnici	14.528	1.870
Menice	25	—
Inventar	160	166
Kaucije	50	44
Polog kaucija	3.000	3.000
Polog efekata	256	1.083
Razna aktiva	—	10
Pasiva		
Glavnica	1.000	1.000
Rez. fond	—	7
Verovnici	16.231	3.236
Razna pasiva	63	500
Polog kaucija	3.000	3.000
Polog efekata	256	1.083
Čisti dobitak	74	32
Zbir bilansa	20.624	8.859

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1936	1937
Čin. plate i beriva	1.433	2.095
Porezi i pristojbe	137	223
Poslovni troškovi	2.076	2.427
Čisti dobitak	74	32
Prihodi		
Prenos dobitka	—	32
Od komisijone prodaje	3.697	4.707
Razni prihodi	23	38
Zbir prihoda	3.720	4.777

Zbir bilansa iznosi 8,86 miliona. Od toga otpada na kaucije i pologe 4,08 miliona i na obrtni kapital 4,77 miliona prema 17, 3 mil. din. krajem 1936. Polog efekata je u odnosu na prethodnu godinu učetverostručen, odnosno povećan je sa 256 hilj. u 1936 na 1,08 mil. din. krajem 1937 godine. U računu izravnanja imamo isto tako još nekoliko promena, ali su najznačajnije i najveće one kod »dužnika« i »poverilaca«. Dužnici iznose svega 1,87 miliona prema 14,5 mil. din. u prethodne godine. U aktivi »Cement« a. d. ne iskazuju se više nikakve zalihe. U vezi sa ovim promenama smanjena je pozicija »poverilaca« u pasivi sa 16,23 mil. u 1936 na 3,23 mil. u prošloj godini. Društvo nema drugih dužnika, osim kupaca cementa, a uglavnom ni drugih poverilaca, osim fabrika cementa, koje zastupa. Bilo bi sasvim pogrešno, kada bi se na osnovu smanjenja »dužnika« i »poverilaca« izveo zaključak, da se u 1937 kupcima nije više izlazilo u susret u pogledu uslova plaćanja. Ti uslovi ostali su nepromenjeni, ali kupcima ne daje kredit »Cement« a. d., već to sada čine fabrike neposredno. Nestanak pozicije »zaliha« iz aktive ukazuje na to da se kupcima sada isporučuje i sva roba neposredno iz odnosnih fabrika. Dakle, način prodaje se još više usavršio.

Prihodi od prodaje iznose 4,7 miliona, za oko 1 milion dinara odnosno za 27,3% više nego u prethodnoj godini. Međutim treba uvažiti da je Društvo osnovano tek u martu 1936, tako da je prethodna poslovna godina obuhvatala razdoblje od samo 9 meseci. Zbog toga se podaci iz računa gubitka i dobitka za 1937 ne mogu bez daljeg uporediti s onima za 1936 godinu. Ukupni rashodi »Cementa« a. d. u 1937 iznosili su 4 mil. 745 hilj. dinara. Ušteda cementnih fabrika na troškovima distribucije bila je znatno veća.